

A Valentianusok ellen

Tertullianus

A VALENTINIANUSOK ELLEN

I.1. Valentianusok, ... ők a legnépesebb gyülekezet az eretnekek között, merthogy a legtöbb hitehagyott náluk köt ki, mítoszaik megnyerőek, fegyelmi szabályzatokra mit sem adnak, arra viszont mindennél jobban vigyáznak, hogy titokban megőrizték tanításukat, mi több, ennek terjesztői éppen azok, akik eltitkolják. Titoktartási kötelezettségük lelkiismeretük álarca. Zagyvaságokat hordanak össze, a vallást meghamisítják. Olyanképpen, mint ahogy az az eleusiszi misztériumoknál szokás, ami ugyanilyen eretnecség, csak hogy az attikai babonák között, és amit ott elhallgatnak, az maga a gyalázat. 2. Így igazán érthető, hogy a jelentkezőket előbb alapos vizsgálat alá vetik, elnyújtott beavatási fokozatokat iktatnak be, és csak ezeken túl jelölik meg azokat. A beavatásra várókat mintegy öt évig oktatják, folyton ígéretetik, hogy minden kérdésükre választ adnak, de ennek megtörténtét egyre csak halogatják, hogy majd a legvégén valami hatalmas fenséget fognak megmutatni, akkorát, amekkorát csak előkészületük felajzottságában látni kívánhatnak. Ezt követi a titoktartás kötelezettsége. 3. Nagy gonddal titkolják azt, amire olyan későn találtak rá. Különben ez a szigorúan titkolt istenség, aki után a beavatottak annyira áhítoztak, ami a nyelvükre akkora pecsétet rak, amikor feltárulkozik, nem más az, mint a férfi tagjának bálványa. Tanrendszerüket allegorizáltan a természet tisztesszavai mögé rejtik, de ezt előbb vagy utóbb mellőzik, mert átsiklanak a mesterkélt kitalált képleteikbe, így takargatják szentségtöréseiket, ezért álnok jelképeikkel a botrányokat szépen elkerülik. Ugyanezt teszik azok is, akiket mi eretnekeknek tartunk, az igaz vallás szent könyveibe, neveibe és eszméibe a maguk hiábavaló és ostoba koholmányait öltöztetik, méghozzá minden gátlás nélkül, már azért is, mivel az isteni dolgok gazdagsága mindig alkalmat kínál erre, mert igaz az, hogy sokból sokfélét lehet kihozni. Így alkotják meg az eleusisz-szerű valentianus misztériumokat, szentek a csalétekkel, nagyszerűek a hallgatási fogadalomban, mennyeiek, de csak ha hallgatnak róluk. 4. Ha te jószándékúan kérdeznél tőlük valamit, arcuk elkomolyodik,

majd fennkölt büszkeséggel ezt a választ adják: „Ez mélységes titok.” Ha tovább firtatnád a dolgot, ők kétértelmű szavakban azt bizonygatják, hogy a veled közös hitet vallják ők is; ha ezután jelét adnád annak, hogy te is tudsz róluk egyet s mást, ők letagadják mindazt, amit beismerniük kellene; ha pedig vitatkozni próbálnál, a tőlük megszokott fölényességgel egyszerűen szétúzzák a te „egyszerűségedet”. Saját tanítványaikkal sem osztják meg titkaikat addig, amíg őket magukénak nem tudják. Művészei annak, hogy valakit rászednek, mielőtt még bármire is oktattak volna. Bár az igazság tanítással győz meg, és nem rászedéssel tanít.

II. 1. Ők minket egyszerűeknek tartanak, hogy mi csak egyszerűek vagyunk, de nem bölcsek. Mintha a bölcsesség az egyszerűséggel összeegyeztethetetlen lenne! Az úr ugyan összekötötte a kettőt: „Legyetek okosak, mint a kígyók, és egyszerűek mint a galambok” (Mt. 10, 16). Ha tehát mi azért lennénk ostobák, mert egyszerűek vagyunk, akkor ők már azért is bölcsek, mert nem egyszerűek? Azok, akik nem egyszerűek, inkább talán ártalmasak, éppen így akik nem bölcsek, inkább talán ostobák. 2. Ami pedig engem illet, én a kisebb rosszat szeretném magamnak. Inkább szeretnék kevesebbet tudni, mint rosszul tudni valamit; inkább magam tévedjek, mint másokat megtéveszsek. Különben is, azok látják meg Isten arcát, akik egyszerűségben keresik őt, amint ezt a Bölcsesség tanítja, no nem Valentinoszé, hanem Salamoné (vö: Bölcs 1, 1). Még azt is hozzátehetjük, hogy a gyermekek vérüket adták Krisztusért (vö: Mt 2, 16), de vajon gyermekek voltak-e azok, akik „keresztre vele”-t kiáltottak rá (vö: Mt 27, 22)? Se gyermekek nem voltak, se kiskorúak, tehát nem is voltak egyszerűek. 3. Maga az apostol is arra int bennünket, hogy az úr tanítását követve legyünk ismét gyermekekké (vö: Mt 18, 3), mert a gyermekek egyszerűségük folytán bölcsekké lesznek ítéletükben a gonoszságok között (vö: 1 Kor 14,20). Ezért a bölcsesség mellé azt a szabályt kaptuk, hogy maradjunk meg egyszerűségben. 4. Végül is, a galamb annyiszor mutat a Felkentre (vö: Mt 3, 6), míg a kígyó a kísértőre (vö: Mt 4, 1); az előbbi már a kezdeti időktől fogva Isten békéjének hirdetője volt (vö: Tér 8, 8), míg az utóbbi szintén a kezdeti időktől fogva az isteni képmás lerombolója volt. Az egyszerűség magában is, nehézség nélkül, meg tudja ismertetni az Istent, és őrá mutat; míg az okosság csak magában ezt veszélybe sodorhatja, vagy éppen eltávolodhat tőle.

III. 1. Továbbá a kígyó, amennyire csak okosságából telik rejtekben marad, sötét helyek útvesztőin siklik tova, mélységekben lakik, sötétben vadászik, tekervényeinek sokaságából bontja ki magát, hullámzó kúszással halad előre, egészben soha meg nem mutatkozik, fénytől irtózó fenevad. Ezzel szemben a mi galambunk lakhelye egyszerű, épületekben él, nyilvános helyeken, fényre tárulkozva, és mint a szent szellem jele, szereti Keletet, ami a Felkentnek jele. (vö. LXX: Zak. 6:12) 2. Az igazság semmit sem szégyell, ha csak azt nem, ha rejtve marad; nincs olyan fül, amelynek szégyenkeznie kellene, ha odafigyel rá, ha azt az Istent ismerteti fel, aki a természetben megmutatkozott, akit műveiben minduntalan megérez, csak hogy ezzel őt nem tudja eléggé ismerni, ezért nem egynek tartotta, hanem többes számban beszélt róla, – más

dolgokban imádta őt. 3. Ők is azt tanácsolják, hogy ezen bálványok tömegét hagyjuk el, csak hogy valami másféle tömegnek kedvéért, a megszokottá lett felsőbbrendűtől az ismeretlenhez visznek át, a közismerttől valami titkoshoz fordulni eleve a hit megsértését jelenti. Ha valaki már elnyerte a mítoszaikba való beavatást, nemde eszébe jut, hogy egykor a dajkájától hallott valami ilyenfélét, amikor nem jött álom szemére, mint a „Lamia tornyait” vagy a „Nap fésűjét.” 4. Ha pedig valaki úgy került közénk, hogy vannak megfelelő hitbeli ismeretei, mikor megismertették vele a megannyi aeon nevet, a megannyi párkapcsolatot, a megannyi eredetformát, a mindenféle szerencsét és szerencsétlenséget, ami csak történhetett azzal a darabokra szaggatott és egészen szétszórt istenséggel, – talán kétsége támad afelől, hogy ezekben felismerheti azokat a mítoszokat, a véget nem érő családfákat, amiket az apostol lelke annakidején már elítélt (vö: 1 Tim 1, 4), mert már akkor elburjánzottak ezek az eretnek gyomok. 5. Valóban nem egyszerűek, de mégis némiképpen okosak, akik az ilyenféle dolgokat nem hozzák nyilvánosságra, hisz nem egykönnyen védhetnék meg a nyilvánosság előtt; még azokkal sem tanítanak meg mindent, akiket oktatnak. Ravaszok, mert szégyellnivaló a tanításuk, sőt az emberhez méltatlan, még akkor is, ha tiszteletbenálló dolgokba burkolják. Mi, az egyszerűek, nagyon is jól ismerjük őket, azon vagyunk, hogy az első éket azzal üssük be csapattestükbe, hogy leleplezzük őket, hogy eszméik álarcát letépjük. Első győzelmünket már meg is jósolhatjuk, mert azzal, hogy felfedjük mindazt, amit oly gondosan titkolni kívánnak, már le is romboljuk azokat.

IV. 1. Állíthatom, hogy nagyon is jól ismerjük eredetüket. Tudjuk, hogy miért is hívják őket valentiniánusoknak, noha ők nem így mutatkoznak be. Bár eltávolodtak már alapítójuktól, de azért nem szakadtak el eredetüktől – még ha sokmindenen változtattak is -, de éppen ez a változtatás mutatja meg eredetüket. Valentinosz egykor püspökség után áhítozott, tehetsége és ékesszólása révén volt esélye rá, de igen méltatlankodott azon, hogy valaki más foglalta el helyét – aki ugyan méltóbb volt nála, mert vértanúságot is szenvedett -, így ő szakított a hiteles szabályokat őrző Egyházzal; és ahogy történni szokott azokkal, akik az elsőbbségre való törekvésükben túlzásokba ragadtatnak, kilépnek, hogy megbosszulják magukat. 2. Harcba kezdett az igazság ellen, rég elavult tantétel magvait szórta szét, Colorbasus útjára lépett. Ezen az úton szegődött nyomába Ptolemaiosz, aki az aeonok megkülönböztető neveit és számait már személyes valóságoknak gondolta, olyanoknak, akiket az Istenen kívülieknek kell állítani, míg Valentinosz maga mindezeket az istenségen belülinek tartotta, mint annak érzéseit, hajlamait, változásformáit. Erről az út-vonalról a későbbiekben Herakleón, Secundus és Marcus, a mágus is leágaztattak egy-egy ösvényt. 3. Aztán Theodosz bajlódott sokat a Törvény allegorizálásával. Ekkor már nemcsak Valentinosz volt, hanem valentiniánusok is, akik Valentinosztól lettek. Ma már egyedül csak Axionikoszt vigasztalják azzal, hogy ő őrizte meg híven Valentinosz emlékét, tanrendszerének eredetiségét. Végül is, ehhez az eretnekséghez mindenki csatlakozhat, akit le tud venni lábáról, úgy, mint valami szajhához, akinek mindennapi szokása, hogy magát tetszetőssé tegye. 4. És miért ne tenné, mikor azt a szellemi magot ők magukba fogadták. Ha pedig valami újdonságot eszeltek ki, tüstént mint valami nekik adott kinyilatkoztatás hirdetik, ötleteiket karizmáknak tartják; de még ebben sem törekednek némi rendet teremteni, sőt

inkább az eltéréseket szaporítják. Jól tudjuk, hogy megmaradnak ők ebben a jólbevált megosztottságban, tanításuk egyes alaptételeiben is számtalan változatban elűnek egymástól, és még nyugodt lélekkel mondogatják: „az nem így van”, vagy: „én azt másképpen fogadom el”, vagy „én azt nem fogadom el”, össze-vissza módosítják tan-rendszerük felépítését, merthogy a tudatlanságnak igen sok árnyalata van.

V. 1. Számomra a köztünk és köztük húzódó határvonalat leghíresebb mestereik alaptételei jelentik, nem pedig a tanítványok tömegének ezekből levezetett elgondolásai. Nem mondhatják ránk, hogy mi alakítottuk ki a magunk szájíze szerint tanrendszerünket, mert már a korábbi időkben élő, szentség hírében álló tekintélyes férfiak – akik nemcsak nekünk voltak elődeink, hanem az eretnekvezéreknek is kortársai – köteteket írtak, hogy bennük megismertessék és cáfolják azokat; ilyen volt Justinus, a filozófus és vértanú, ilyen volt Miltiadész, az egyházak szofistája, ilyen volt Irenaeus, aki a legkülönbözőbb tanításait nagy alaposítással megvizsgálta, ilyen volt a mi Proclusunk, akit az öregkorig is megőrzött szüzesség és a keresztény ékesszólás méltósága egyaránt ékesített; őket szeretném követni magam is minden hitűnkre vonatkozó írásomban, így jelen munkámban is. 2. Ha pedig az eretnekek egyáltalán nem léteztek volna, csupán azok, akik cáfolták, úgy ez a vélemény is kialakulhatna, hogy ők találták ki az egészet, ám ez magát az apostolt is hazugsággal vádolná, mert ő már beszél róluk (vö: 1 Kor 11, 19). Ha meg léteznek, akkor nem mások, mint akikről mi most szintén beszélünk. Különbözik senkinek sincs annyi vesztegetni való ideje, hogy valami kitalált tanrendszert írjon le, ha egyszer készen kezébe kaphatja azt.

VI. 1. Ebben a rövid könyvünkben csupán a titokban tartott tanításuk bemutatására törekszünk, de nehogy valaki is beleveessen abba a sötétségbe, amit az idegen, mesterkélte, kitalált és kétértelmű nevekkel támasztanak, ezért előbb azt világítjuk meg, hogy hogyan is használjuk azokat. Vannak olyan szavak, melyekben görögből való átültetése nem egészen fedi teljes jelentéstartalmát; vannak olyan szavak, amelyeknek a neve nem fog így megegyezni, és vannak olyan szavak is, amelyek görög használatukban ismertebbek nálunk. 2. Így tehát elég sok esetben meghagyjuk a görög kifejezést, de a lap szélére kiírjuk annak jelentését, éppen úgy a latin nevek mellől sem fognak hiányozni a görög megfelelőik, ezeket a sorközben az adott szavak fölé írjuk, és ez szolgál annak jelölésére, hogy személynévről van szó, mivelhogy számtalan esetben kétértelműséget tapasztalhatnánk, ugyanis ezek a szavak más nyelvtani alakban fordulhatnak elő. Még ha néha le is mondok a kifejezett vitáról, mert csupán az ismertetésre törekszem, mégis némely helyen a méltatlankodás kihozza belőlem a gúnyt, a rövidség miatt nem lesz felületes a cáfolat. Mindezt úgy fogd fel, olvasóm, mint a vitatkozás csatájához való gyakorlatot, mert most csak megmutatom a sebezhető pontokat, de ott nem ütök sebet. 3. Ha pedig valaki egy-egy részletnél elneveti magát, ennek kiváltására elég maga a bemutatás is. Mindenképpen méltó lenne arra, hogy ilyenképpen győzzük le, nehogy a súlyos eszmék színében

tetszelegessen. A hiábavalóságokon méltán gúnyolódunk, az igazságnak pedig jogában áll nevetni, mert az örömnél abban a biztonságban érezheti magát, hogy megtréfálhatja ellenségeit. Arra viszont ügyelnie kell, nehogy az ő nevetését is kinevessék, mert ezzel elveszítené tekintélyét; de ott, ahol nevetséges dolgokkal találkozunk, kötelessége azt megtenni. Ennek megfelelően kezdjek hozzá.

VII. 1. Mindenkit megelőzően, Ennius, a római költő, még egészen egyszerűen beszélt „az ég nagy termeiről”, ezzel annak tágas tereit akarta kifejezni, vagy talán azért is, mert olvasta Homérosznál, hogy Juppiter itt tartja lakomáit. De az eretnekek a magasságoknak már megannyi magasságait, a felsőbbiségeknek megannyi felsőbbiségét, mint isteni lakosztályokat – még hozzá az isteneknek egyenként – szétszétjárták, összerendezik és kitárják úgy, hogy az valami bámulatos. 2. Még a mi Teremtőnknek is megvan a maga enniuszi lakosztálya ebben a jóbeosztású épületegyüttesben; egyiket a másik fölé állítják, emeletenként egy-egy istennek van kiosztva, csak hogy annyiféle lépcsőházi rendben, ahányféle eretnecség van; ilyenképpen az egész világ valami szállodaféle lett. Azt hihetnéd, hogy az ég minden pályájával egyfajta feliklészi bérház. Nem tudom, hogy hol, de az egész épület legtetetjén lakik a valentiniánusok istene. Őt lényegére nézve Aion Theleionnak mondják, személyét illetően pedig Propatérnak, Proarkhénak, vagy még Büthosznek is nevezik, bár ez utóbbi az, ami legkevésbé állítható a legfelső helyen lakóról. Születetlennek, mérhetetlennek, végtelennek, láthatatlannak és öröknek határozzák meg őt; mintha igazolnák azt is, hogy van, ha ilyenek határozzák meg őt. Mi is tudjuk, hogy ilyenek kell lennie, és valóban azt is állítani kell róla, hogy mindent megelőz. 4. Mert azt állítják, hogy nincs semmi, ami nálánál nagyobbak mondható, minden dolog mögött őt találjuk, akiről azt tanítjuk, hogy minden előtt volt, azelőtt is ami (szerintük) nem tartozik hozzá. Ennek következtében a Büthosz, végtelen számú korszakot megelőzve nagy és mélységes nyugalomban létezett, mozdulatlan – mondhatnánk azt is – dermedt istenségének mély tétlenségében, vagyis olyan ő, mint amilyenek Epikurosz tartotta. 5. Egészen magábanlévőnek akarják feltüntetni őt, de mégis hozzárendelnek egy másodikat, benne és vele levő személyt az Ennoiát, akit ezenkívül neveznek még Kharisznak és Szigének is. Így aztán tényleg megtörténhetett, hogy ebben az igen kellemes nyugalomban oda jutott, hogy kibocsátotta magából a dolgok kezdetét: valami nagyszerűt, amit a Szigébe, mint valami női szervbe bocsátott. Az tüstént fogant is, terhes lett, szült, mi sem természetesebb, hogy csendben, ő a Szigé; – így lett a Nusz, akit ő szült Atyjának legpontosabb hasonlatosságára, és vele mindenben egyenlő. 6. En-nélfogva csak egyedül ő képes megragadni Atyjának mérhetetlen és felfoghatatlan nagyságát. Így őt is Atyjának nevezik, valamint a Mindenek Kezdetének, aki valóban Monogenész. No, azért valójában nem az, mert nincs egyedül ő, akit ilyenek ismerünk, mivel vele együtt megszületett egy női lény is, akinek Igazság (Aletheia) a neve. A Monogenész pedig, mivel inkább csak elsőszülött, azért helytállóbb lenne, ha Protogenésznek neveznék! Tehát a Büthosz és Szigé, a Nusz és Igazság együtt az első Quadriga, amit a valentiniánusok készítettek és karbantartanak; ez mindennek szülője és elindítója. Mert hát a Nusz is megkapta azt a kötelességet, hogy ismétlje meg magát, ezért bocsátotta ki magából az Igét és az Életet. 7. Ez utóbbi korábban nem létezett, természetesen

még a Büthoszban sem. Akkor ez azt jelenti, hogy az istenben nem is volt élet? És ez az új hajtás, ami a mindennek kezdetéért, a Pléróma kialakításáért jött létre, szintén megteremtve a maga gyümölcsét: nemzette az Embert és az Egyházat. 8. Így kialakult az Ogdoad, a kettős Tetrád, hím- és nőneműek összefonódásából; – de úgy is mondhatom, hogy a főrangú Aeonok hálósobája, a valentiniánus istenek testvérek közötti násza, a minden eretnek megszentelődés és fenség mértéke, a bűnözéseknek vagy az isteni megnyilatkozásoknak – magam sem tudom, hogy a kettő közül melyiknek – egész tömege; és ami biztos, hogy termékenység forrása lett a jövőre nézve.

VIII. 1. Ennek folytán a második Tetrász: az Ige és Élet, az Ember és Egyház, hogy ebben a számkeretben termékenyen tevékenykedjenek az Atya dicsőségére, maguk is valami hasonlót kívántak atyjuknak felajánlatni, ezért újabb magzatok létrehozására tüzelték fel magukat, hogy a két nem egyesülései által újabb párokat bocsássanak ki. Az előbbi pár az Ige és Élet mintegy tíz Aeont, az utóbbi pedig, az Ember és Egyház, kettővel többet nemzett, szüleikkel egyenlő mértékben, a második kettő ugyanis a tízzel együtt annyit tesz ki mint amennyit azok létrehoztak. 2. Megadom a nevüket is, akiket tíznek mondtam, ezek: Büthiosz és Mixisz, Ageratosz és Henószisz, Autofüész és Hedoné, Akinétosz és Szünkraszisz, Monogenezés és Makaria; – a tizenkettő pedig számbavéve ez: Paraklétosz és Pisztisz, Patrikosz és Elpiz, Metrikosz és Agapé, Aeinosz és Szüneszisz, Ekklesiasztikosz és Makariotész, Theletosz és Szophia. Úgy gondolom, illő lenne valami példával is megvilágítani, hogy mit jelentenek ezek a nevek. 3. Valamelyik karthágói iskolában volt egy korlátolt latin rétor, Phosphorus. Amikor a hérosz fogalmát akarta kifejtetni, a következőket mondotta: „Kitűnő polgárok, ha én most egy győztes csata után érkeznék hozzátok, ti üdviválgás közepette fogadnátok, így én dicső lennék, szerencsés nagy és diadalmas.” Erre Phosphorus tanítványai azonnal rákiáltották, hogy „feu”. 4. Ha Szerencsét, Hédonét, Akinétoszt és Theletoszt hallasz, kiáltsd csak te is Ptolemaiosz iskolájában: „feu”. Ez lenne az a titokban tartott Pléróma, a harmincas istenség teljessége. Látni fogjátok, hogy még a számoknak is milyen sokatmondó jelentést adnak, a négyesnek, a nyolcasnak, a tízesnek és a tizenkettesnek. 5. A harmincas számnál kimerül az egész termékenység. Utána férfiatlanítva vannak az aeonok, nincs szervüknek ereje, hatalma, gyönyöre – így aztán már nem tudják gyarapítani az eddig is túl sok szeretkezést, már nem lesz több bemagolásra váró név sem. Miért nem ötvenet vagy százat nemzettek? Miért nem stercenaiaknak vagy szüntrofoszoknak hívják őket?

IX. 1. De azért van különbség az egyes személyek között, mert közülük csak a Nusznak örvendezhet a mérhetetlen Atya ismeretének, ezért eltölti őt az öröm és boldogság, míg a többiek szenvednek miatta. A Nusz megvolt ez, így azon volt és meg is kísérelte, hogy a többiek is részesedhessenek abban, ami neki jutott: az az ismeret, hogy mennyire nagy és felfoghatatlan az Atya. Ám itt közbelépett anyja, a Szigé, éppen ő, aki még ezeknek az eretnekeknek is

hallgatást parancsolt; de azt is mondják, hogy ez az Atya akaratából történt így, mert ő azon volt, hogy mindegyik emésztődjék az utána való vágyakozásban. 2. Ilyenképpen epedkedtek ők egymás között, és az Atya megismerése utáni néma vágyukban emésztődtek, kis híja volt annak, hogy valami büntetetre nem vetemedtek. Ekkor történt, hogy abból a tizenkét aeonból, akiket az Ember és Egyház bocsátott ki, a legutoljára született aeon – meglehet, hogy szóbotlásnak tűnik, de éppen őt hívják Szophiának – képtelen volt megfékezni magát, otthagya férjének, Philétoznak társaságát, és elindult az Atya felkeresésére, hibáját mindenhová magával vitte, amely aztán a többiekre is átragadt, azokra, akik a Nusz körül voltak, bár bennük előbb támadt, ami aztán benne, a Szophiában kötött ki; a testi betegségeknel történni szokott, egy meghatározott testrészen fellép, onnét áterjed a test más részeibe is. 3. Így az Atya utáni vágy elhatalmasodásával megerősödött a Nusszal szembeni irigység, merthogy ő örvendezhetett egyedül az Atya ismeretének. A lehetetlent megkísérlő Szophiának semmit sem sikerült elérnie, leterítették őt a nehézségek, de teljesen hatalmába kerítette őt a vágya, már kis híja volt annak, hogy a rajta eláradt édes érzés és gyötrellem folytán elemésztődik, és egészében beleolvad a mögötte lévő lényegbe. Nem lehetett másképpen véget vetni ennek az állapotnak, mint azzal a sikeres kimenetelű cselekedettel, amit Horosz valósított meg saját erejével; ő ugyanis a világmindenség alapja és külső őre, akit neveznek még Keresztnek, Lütrótésznek és Karpisztésznek. 4. Így menekült meg a Szophia a veszedelemből, ha későn is, de arra a belátásra jutott, hogy lemond az Atyához való felkapaszkodásról. Lehiggadt, levetette magáról azt a rajta elhatalmasodott szenvedélyt egész Enthümésziszével együtt.

X. 1. Vannak, akik másképpen képzelik a Szophia eltávolodását és visszaállítást. Ő hasztalan kísérletezései és a remény elvesztése folytán, a sápadtságtól – no meg hiszem azt – a sorvadástól és kíváncsiságtól, de leginkább attól a fájdalomtól, hogy annyira távol tartották tőle az Atyát, hogy már-már elveszítette, egészen elcsúfult. Ennek következtében, gyötrelmei közepette, férjének közreműködése nélkül, fogant és szült: egy nőt. Ugyan mit csodálkozol ezen? A tyúk is képes saját erejéből sokat tojni. Különb is, annyit beszélnek arról, hogy a keselyűk között nincs más csak tojó. 2. Így lett ő anyává férfi közreműködése nélkül. Láthatod, hogy félelme végül is itt kötött ki, a vég nem következett be, nehéz ugyan megérteni, ezért valóban titokban kell megmagyarázni. De megoldás nincs. Hol vannak ettől a tragédiák és a komédiák, amelyekben példát láthatunk, hogy hogyan kell bemutatni azt, ami a szemérem levetéséből született? Noha ő (Szophia) ilyen gyalázatos helyzetbe került, felnézett az égre, atyjához fordult! Kísérlete hasztalan volt, mert egyre erőtlenebbé lett, akkor könnyölgésre fogta a szót. Sőt egész környezete könnyögött érte, legfőképpen a Nusz. Miért is ne? Ő volt e „tengernyi bajnak oka”. Végül is a Szophia eleste nem is volt hiábavaló. 3. Minden egyes szenvedélynek meglett az eredménye, mert ebből a kínlódásból lett az anyag eredete; a tudatlanság, a rémület és a fájdalom lényeghordozókká lettek. Ekkor az Atya is együttérzésében megmozdult végre, mint már említettük, kibocsátotta a Horoszt, a Monogenész Nuszon át, a maga képmásaként, így lett az hímnős, mivelhogy a valentiniánusok nem tudnak megegyezni az Atya nem szerinti hovatarozásán. Azt is hozzáteszik, hogy ezt a Horoszt még Körbevezetőnek (Metagogész) és

Horotetésznek is nevezik. 4. Úgy tanítják, hogy voltaképpen neki köszönhető a Szophia tiltott dolgoktól való visszahozatala, a visszaállítása. Így maradt meg a Plérómán belül a neki kiosztott helyén, míg a tőle való Enthümésziszt, a hozzátartozó szenvedéllyel együtt eltávolította a Horosz, keresztre feszítette és kirekesztette; 5. mint ők mondják: „ki a rosszal”! Csakhogy még ez is valamiképpen szellemi valóság volt, egy aeonnak a szenvedélye, bár alakatlan és jellegtelen, mivelhogy nem fogott fel semmit, ezért mondják még őt „gyenge gyümölcsnek” vagy „nőnek”.

XI. 1. Az Enthümészisz száműzetése után, az ő anyjának, a Szophiának a házasságába való visszaállítása után, a Monogenész, a Nusz, mivel Atyjával kapcsolatban nyugodt lehetett, most már azon volt, hogy békét szerezzen a helyreállt állapotba, megerősítse és megszilárdítsa a Plérómát, nehogy egy másik egy újabb felfordulás bekövetkezzen; ezért az új párosodást kizárta: Krisztust és Szentjeiket, amely csak gyalázatosnak tartható, mert mindkettő hímnemű. 2. Vagy talán a Szentlélek nő — így nő termékenyítette meg a férfit. Ők ugyanis csupán csak azt a feladatot kapták, hogy az aeonok közötti kapcsolatot példásan bemutassák, de kötelességüket két iskolára, két katedrara osztották, mintha csak jelezték volna ezzel a Valentinianus tanítás megosztottságát is. Krisztus feladata az lett, hogy az aeonokat házasságuk természetének megértésére elvezesse, — képzeld mit jelent ez! — továbbá, hogy nekik a születetlenről valamiféle sejtelmet adjon, és alkalmassá tegye őket arra, hogy megragadjon bennük az Atya ismerete, akit megérteni és megragadni nem lehet, de még a látásban és hallásban sem lehet másképpen befogadni, csupán a Monogenészen keresztül. 3. Végül is némiképpen elfogadhatom, hogy ők így tanítanak az Atya megismeréséről, még ha mi ezt nem is így tesszük. De mindenképpen elítélem tanításuknak azt az elferdülését, hogy az Atya felfoghatatlansága örökkévalóságának megindoklása, míg megragadhatósága az aeonok születésének és megformálódásának magyarázata. Ezzel az alapállással ők arra engednek következtetni — legalábbis én úgy vélem, hogy az Istent egészében megragadhatatlannak kell tartani, merthogy megragadhatatlansága indokolja meg örökkévalóságát. Az örökkévalóság nem jellemezhető a megragadhatósággal, ez a születésre és a keletkezésre jellemző, ami pedig híjával van az örökkévalóságnak. Tanítják továbbá, hogy a Fiú az „Atya megragadhatósága”, de ő is csak úgy megragadható, ahogy a tőle való Krisztus tanít róla. A szent szellemnek pedig az a feladat jutott, hogy a tanítás elsajátításában minden egyenlővé tett aeont hálaadásra indítson, ezzel őket az igaz nyugalomra elvezesse.

XII. 1. Így alak és tudás tekintetében mindegyikük egyenlő lett, mindegyik olyan mint bármely másik. Senki sem más, mindegyik olyan, mint a másik. Az egész összemosódik: mind nuszok, emberek, philétoszok, a nők is mind egyformán szigék, zoék, egyházak, szerencsések, úgyhogy Ovidius is dobta volna a „Metamorphoses”-t, mert ebben most sokkalta nagyszerűbbet láthatott volna. 2. Ilyenképpen mindegyik helyreállt, megszilárdult, az igazságból eredő nyugalomban összekapcsolódva, örömeiknek nagy gyümölcsként himnuszban megéneklék az Atyát. Őrajta is

elárad az öröm, hogy fiai és unokái ilyen gyönyörűen énekelnek. De miért is ne áradna szét a felhőtlen vidámság, ha egyszer megszabadultak a félelemtől. Ugyan melyik hajóskapitányt nem tölti el ilyen esetben féktelen öröm? Mindennapos látvány nálunk a kikötő hajósnép feslett mula-tozása! 3. Ahogy a hajósnép is ilyen esetben mulatozás közepette tobzódik, úgy tesznek ezek az aeonok is, akik alakjukban már mindannyian egyek, éppen úgy gondolkodásukban. Új testvéreikkel és tanáraikkal, Krisztussal és a Szentlélekkel összejöveteleket rendeznek, és ami nagysággal és kiválósággal egyenként dicsekedhetnek, ott ők azzal büszkélkednek. Csakhogy ezt én lehetetlennek tartom! Mert azzal, hogy ők egyenlőkké lettek – mint erről a fentiekben már beszéltünk – nincs semmi alapjuk az ilyenfajta mulatozásra, merthogy ez éppen a különbözőség adottságai folytán valósulhat meg. 4. Mindegyiknek ugyanabban a jóban van része, amely mindegyiküknek lényege; már alakjuk és gondolataik azonosságából is ez következik. 4. Ennek az Atya dicsőségére és tiszteletére rendezett mulatozásnak mintegy a foglalata lett – és ahogy ők mondják – a Pléróma legszebb és legtökéletesebb gyümölcse: Jézus. Atyai ágról vett neveken is szokták emlegetni őt, így Szótérnak, Krisztusnak, Igének, de még Mindennek is nevezik, mivel minden aeon kiválóságából tevődik össze; talán lehetne őt nevezni még: Aiszoposz csókájának, Accius táljának, Nesztor italkeverékének, de leginkább Ptolemaiosz zagyvalékának. 5. Már-már Oscia mutatványosainál tartunk, ezért Pancapipannirapianak is nevezheted, mert ott a mihaszna népség ezt a nevet adná neki. Hogy aztán ők ezt a cirkuszi bábut rendkívüli látványosságban láttassák, kísérelőül angyalokkal veszik körül, akik vele egy nemzetséghez tartoznak. Ha azok maguk között ilyenek, akkor elképzelhető, ha a Szótérrel egylényegűek – elbeszéléseikből ugyanis mind a kettőt lehet érteni – akkor milyen kiválóságával tudna kiemelkedni ő a vele egylényegű kísérelői közül?

XIII. 1. Az eddig elmondottakat rendszerezve a következő témákat ismertük meg: az aeonok születését, házasságát és nemzését, – Szophiának az Atya utáni vágyából fakadó veszélyes vállalkozását -, Horosznak éppen jókor közbejött segítségét, Enthümészisz és a tőle elválaszthatatlan szenvedély megbüntetését, Krisztus és a Szentlélek nevelő feladatát. Az aeonok biztonságának helyreállítását, a Szótér pávás felékesítését, az angyalok egyenlő mértékű kiválóságát. 2. Mi van még hátra, kérdezhetnéd, az, hogy ti lármázatok és tapsoljatok; és arról, ami még hátra van, és csak azt mondhatom, hallgassátok meg és fütyüljétek ki. A Pléróma felállítását immár eljátszottuk, merthogy ez lenne a tragédia első felvonása. A második felvonást ugyancsak koturnusban játszódik, de már színpalak mögött, akarom mondani a Pléróma mögött. Ezt a tragédiát az Atya látványára rendezték, Horosz őrizte a színházat. De mi is történhetett ugyanekkor az engedélyezett épületen kívül, ahol már nem volt jelen az isten?

XIV. 1 Enthümészisz tehát, vagy inkább Akhamóth – a továbbiakban én is ezzel a lefordíthatatlan névvel említem – a tőle elválaszthatatlan szenvedéllyel együtt száműzött lett fénytől idegen helyen – a fény ugyanis a Pléróma sajátossága – abban a kietlen ürességben, amiről Epikurosz

tanít; ezért tehát már csak a lakhelyét tekintve is száználmassá lett. De sem alakja sem ábrázata nem volt (vö: Ész. 53, 3 k), mivelhogy torzszülött és elvetélt volt. Noha ő ilyen volt, mégis lehajolt hozzá valaki a magasságosok közül, a Határon átlépett, hogy saját erejéből valamit, valamiféle alakzat felvételére neki átadjon; de csak a lényegéből valamit, és nem a tudásából. 2. Ahogy a kevéske adományát átadta neki, elhagyta őt. Ez a valami lenne a „romolhatatlanság illata”, Akhamóth ezáltal ismerhette meg saját helyzetét, és ez ébresztett benne vágyat a magasságok után. Krisztus pedig visszatért a Plérómába, amint ezt a könyörületes tettét véghezvitte, de természetesen nem a Szentlélek társasága nélkül. Szokásuk, hogy a dolgokat a bőkezű adományról nevezik el. Enthümészisz a lényegével kapcsolatos, Akhamóth azzal, hogy honnét való, Szophia anyjáról maradt rajta, a Szentlélek az anyagtól. 3. Megkapta tehát Krisztustól a vágyat, és ezt attól a pillanattól fogva érezte, amint az otthagyta őt. Feltörő vágyával fényforrását akarta felkeresni. Ha azt egyáltalán nem is ismerte, merthogy láthatatlanul tevékenykedett, akkor hogyan kereshette őt ezzel az ismeretlen megvilágítással? Mégis valahogy megpróbálta, de így még jobban megbizonyosodott annak lehetetlenségéről, mert maga a Horosz, – aki annak idején anyjának ugyan segítségére volt, de most a lányának vesztére jött – akkor így kiáltott ellene: Jao. Mintha csak azt mondta volna ezzel: „Vigyázat polgárok”, vagy: „Caesar nevében”. 4. Így került bele az írásokba a „Jao” szó. Tehát fel-tartóztatták őt abban, hogy a kereszt fölé juthasson; és ezt az egész Horossal történt jelenetet Catullus semmiféle Laureolusa sem tudta volna megjeleníteni, hogy Horosz mint taszította őt vissza, Akhamóth szenvedése mily nagy és kimondhatatlan volt, mert ott minden kint átélt: a fájdalmat, hogy tervét nem sikerült keresztülvinni, a félelmet, mert ha már a fénytől megfosztották, akkor miért hagyták meg életét, de még a remegést és a tudatlanságot is, nehogy még anyjától is megfosszák – aki ti. aeon volt, de mert alacsonyabbrendű volt, újabb és újabb háborgás támadt benne, Krisztus felé fordult, aki őt életre is támasztotta, és ebben az odafordulásban lecsillapodott.

XV. 1. Csak tanítsák ezt a pitagoreusok, tudják így a sztoikusok, még maga Platón is, hogy honnan van az anyag, mely szerintük nem született, eredete és alapja az egész világépítménynek. De nem így gondolja ezt ama Triszmegisztosz Mercurius, aki minden természetfilozófus mestere. 2. Nos, most már ismered ezt az odafordulást Krisztus felé is, ami a szenvedély egy másik fajtája, mert azt állítják, hogy ebből lett a világban levő minden lélek, közöttük magáé a Demiurgoszé is, vagyis a mi Istenünké. Hallottál fájdalmáról és félelméről is, mert hát ezekből keletkezett minden más. Például könnyeiből árasztotta szét az összes vizeket. 3. Valamiképpen abból is felmérheted, miféle sorsra is jutott Akhamóth, hogy mennyiféle könnyet ontott. Mert hát volt neki sós könnye, volt neki keserű könnye, édes, kristálytisza, hús könnyezése, de kiizzadott magából kátrányosat, vastaralmút, kéneset, mérgezőt, sőt még Nonakrisz vizét is, amely Nagy Sándort megölte, vagy tőle ered Lyncesta vize, mely megrégeszt, belőle tört fel Szalmakisz forrása, ami a férfiakat elnőiesíti. 4. Az égből hulló viharos eső is Akhamóthtól van, sírásának könnyeit ciszternákba foghatjuk fel. Hasonlóan a többi anyag éppúgy az ő kínjaiból és félelmeiből lett. Mégis magányosságának ilyen állapotában, elhagyatottságának ilyen

sorsüldözöttségében elnevette magát, ahogy Krisztusra visszagondolt, és az örömteli mosoly eláradt rajta. 5. Ez az előrelátó jótétemény. Az, hogy ő nevetésre fakadt, kinek a hasznára volt? Ennek lett a következménye, hogy mi nem vagyunk mindig sötétségben! Ugyan miért csodálkoztál ezen? Öröme a fénylő elem sugárzását adta a világnak, hogy kesergése is oly szükséges elemet árasztott a világra! Ó áldott fényt ajándékozó nevetés, ő áldott öntözést-adó sírás! Mégiscsak valami javulást adhatott ennek a borzalmas helynek! Minden sötétséget eloszlát, ahányszor csak nevetni támad kedve, és így már nincs is szükség arra, hogy azokat kérlelje, akik őt rútol elhagyták.

XVI. 1. Mégis könyörgőre fogta a szót, amint azt anyja is tette. Csakhogy Krisztus ekkor már nem akarta elhagyni a Plérómát, helyettesül kiküldötte a Paraklétosz Szótért, ez volt Jézus, aki az Atyától megkapta az összes aeon fölötti hatalmat. Neki kellett mindent alávetni, ahogy azt az apostol is mondotta: benne nyert minden alapot (Kol 1, 16). Elküldötte, tehát Krisztus őt Akhamóthhoz, a szolgálatába álló, őt kísérő, vele egyidős angyalokkal együtt, de mondhatnád azt is, hogy tizenkét lictorral. Elkápráztató érkezése Akhamóthot zavarba hozta, – a tisztelet és szemérmesség erényével leplezte magát először, majd szemlélte, mint termékeny alkotást, aztán – gondolom – a kísérethez tartozó erőktől már foganva, elibe járult, hogy köszöntse: Kürié khaire! Így találkozott a Szótér ezzel a nővel, és ahogyan én azt hiszem, meg is erősítette, átadta neki az ismeretet, és minden elferdült szenvedélyéből kimosdatta; csakhogy ez nem ment olyan egyszerűen, mint anyja esetében, vagyis csupán az oda nem illők kizárásával. 3. Akhamóthnak minden elkövetett és az ismétlésektől igen megnövekedett hibáját összekeverte, szilárd tömegében elkülönítve lerakta, az anyagi, de testetlen tömeget készítette el, sajátosságot és minőséget adott neki, azt a képességet, hogy a testi anyaggal egyenlő vagy annak vetélytársa lehessen: ha az hibáiban megrögződik, rosszá lesz, ha viszont azoktól elfordul érzékeny. Ez lenne az az anyag, ami szembeállít bennünket Hermogenésszel meg a többiekkel, akik úgy gondolják, hogy az isten az anyagból és nem a semmiből alkotta meg a mindenséget.

XVII. 1. Ennek megtörténte után Akhamóth, aki végre minden rossztól megszabadult, íme már gyarapodik is, és nagyobb művekre ért meg. Felhevülve abban az örömben, hogy megannyi szerencsétlen következménytől megszabadult, és hogy láthatta ama angyalok tündöklését, de úgy is mondhatnánk, hogy egészen felforr – tudom hogy illetlen, de ezt másképpen nem lehet elmondani – és szinte elemésztette őt az utánuk való epekedés, de ettől már fogant is, persze szellemileg, terhessége meglátszott rajta, annak a képét hordozta, aki erőnek erejével megörvendeztette őt, felajzott kéjsóvárságában lerészegedve magát neki átadta. Ennek következményeképpen meg is szült, a háromféle oknak megfelelően három nemzedéket adott: az egyik az anyagi valóság, mely a szenvedélyéből lett, a másik a pszükhikosz valóság, mely a megtéréséből lett, a harmadik a szellemi valóság, mely a képzeletéből lett.

XVIII. 1. A három gyermek okozta felelőssége miatt mégnagyobb odaadással tevékenykedett, mindegyiknek megformálására határozta el magát. Csakhogy a szellemihez még hozzá sem nyúlhatott, merthogy ő maga is szellemi volt; a természetben való azonosság ezt lehetetlenné tette. 2. Lelke akkor a pszükhikoszhoz fordult, itt betartotta a Szótér előírásait. Elsőként létrehozta – amit így csak iszonyú káromlás árán lehet kimondani, olvasni vagy meghallani – azt az Istent, aki a miénk, meg ugyanúgy minden másé – kivéve ebből természetesen az eretnekeket – az Atyát, a Demiurgoszt, a mindenség királyát, mely mindenséget azután a Demiurgosz alkotott meg. Tőle van minden, ha egyáltalán tőle van, és nem inkább Akhamóthtól, aki titokban, anélkül, hogy a másik észrevenné, irányította a Demiurgoszt minden tevékenykedésében, ezért őt nem lehet többnek tekinteni mint egy rángatott cirkuszi bábút. 3. A két személy együttes tevékenysége miatt valami kettőt összefogó nevet is kitaláltak, a Métropatér nevet, míg a többi elnevezésben még a tevékenykedés helye és jellege tekintetében is különböztetnek: a pszükhikosz lényegű dolgokkal kapcsolatban, akiket jobboldalra állítanak, őt Atyának mondják, míg az anyag-lényegű dolgokkal kapcsolatban, melyeket baloldalra állítanak, őt Demiurgosznak nevezik, de a Király megszólítás az egészre vonatkozó címe.

XIX. 1. Ám a nevek tartalma sem felel meg tevékenység tartalmának, merthogy ezeket tevékenységükről nevezték el; csakhogy az sem biztos, hogy a tett attól ered, akinek tulajdonítják. Mert azt mondják ők, hogy Akhamóth az aeonok tiszteletére alkotta a képmásokat, de vannak olyanok, akik ezek szerzőjének a Szótért tartják, aki Akhamóthon keresztül tevékenykedett, hogy az így hozza létre az ismeretlen és láthatatlan Atya képmását, és ez a képmás ismeretlen a Demiurgosznak és nem láthatta; másrészt ő a Demiurgoszt, mint a Nusz képét, fiának alkotta meg, az arkangyalok pedig, akik a Demiurgosz alkotásai, a többi aeon kifejezői. 2. Amikor erről a háromsorozatú nagyszámú képmásokról hallok, kérdelek tőled, te nem tartod ezt éppoly nevetségesnek mintha valami gyenge festő képei lennének: Akhamóth egy nő, de az Atya képmása, Demiurgosz, aki ismeretlen anyja előtt, és méginkább atyja előtt, de a Nusz képmása, noha ő nem ismeri az Atyát, még a szolgálattelvő angyalokat sem, akik az uralkodó aeonok képmásai. 2. Éppolyan ez, mint amikor az öszvért a számárról festik le, és Ptolemaioszt lerajzolni Valentinoszról.

XX. 1. A Demiurgosz tehát a Pléróma határain kívül kapott helyet. Örök száműzetésének ebben a siralmas kietlenségében egy új provinciát alapított, és ez lenne a mi világunk. Miután az összevisszaságban rendet teremtett, különbözőségük szerint szétválasztotta azt a két természetet, a pszükhikosz illetve az anyagi valóságot, és az eddig testetlenből testeket épített, könnyűeket és nehezeket, feltörőket és lefelé húzókat, égieket és földieket. Az egészet hét színpadra osztotta fel, és tetejére rakta saját trónszékét. Innen ered a szombat elnevezés, vagyis hogy a hetes szám szolgál székének alapjául. Az Ogdoad viszont az anyjáié, Akhamóthé, ez meg

az elsősülött Ogdoadból magyarázható. Az egeket noerusznak mondják, de nevezik még angyaloknak is, mint magát a Demiurgoszt vagy a Paradicsomot, ezt a negyedik angyalnak mondják, merthogy a harmadik ég felett van, ennek erejéből vétetett Adám, aki ott tanyázott apró felhők és fácskák között. 3. Úgy látszik Ptolemaiosz még jól emlékezik a régi gyermekmondókára, hogy tengerben terem az alma, a fákon meg a halak, ennél fogva nem lehet kétséges, hogy a mennyei gyümölcsösökbe diófákat is képzelt. A Demiurgosz tehát tudatlanságában tevékenykedett, ennél fogva nem volt fogalma róla, hogy a fákat csak a földre lehet ültetni, de anyja biztosan tudta ezt, hát akkor miért nem világosította fel, ha már egyszer működését irányította? Noha ilyen munkát végzett, mégis fiának igen nagy méltóságot biztosított, hogy még a valentiniánusok tudása előtt Atyának, Istennek és Királynak ismerték el. Akhamóth mégsem akart megismerkedni vele, és ennek mi lett a következménye, nézzünk csak most utána!

XXI. 1. Ne feledkezzünk meg itt arról, hogy Akhamóthnak Szophiának, Földnek, Anyának is szokták nevezni, sőt még Szentléleknek is, mintha csak férfi lenne. Így hát ezt a nőt minden férfihez illő dologgal felékesítették, talán még szakállal is, hogy a többit ne is említsem. A Demiurgosz tehát nem volt helyzetének tudatában – merthogy ő pszükhikosz származása folytán képtelen volt elérni a szellemeket – ennél fogva egyedül érezte akkor magát, és így kiáltott fel: Én vagyok az Isten, nincs más rajtam kívül! (Kiv 45, 5). 2. Legalább azt tudhatta volna, hogy ő annak előtte nem is létezett, azt a tényt is felfoghatta volna, hogy ő csak teremtmény, és kell lenni valamiféle teremtőnek, aki létrehozta. Hogyan gondolhatta magát egyedülinek? Ha egyszer nem volt biztos magában, akkor valamiféle teremtőt mégiscsak fel kellett volna tételeznie!

XXII. 1. Az ördögről szóló tanításuk is tűrhetőbb ennél talán, azért mert ennek eredete sokkal alávalóbb. Úgy gondolják, hogy a fájdalom rossz érzéséből született, ebből származtatják az angyalait is, meg a démonokat, valamint mindenféle gonosz szellemet. Bár az ördögöt a Demiurgosz művének tartják, és őt a Világ fenntartójának nevezik, úgy vélik, hogy ismeri a magasabb rendű dolgokat is, mivel szellemi természetű. Több mint a Demiurgosz, aki csak pszükhikosz. Valóban mál-tányos, hogy ennyire felmagasztalják őt, aki minden eretnekségnek támogatója.

XXIII. 1. Minden hatalmasság fellegvára, ahova mind elrendeződik, ez lenne: a legelsőbb magasságokban helyet foglaló harmincas számú Pléróma, amelynek külső határvonalát a Horosz jelöli. Alatta van az a közbülső terület, amit Akhamóth zár le, ez pedig fia felett tapos, mert ott őalatta, a Hebdomadban él a Demiurgosz. 2. Az ördög pedig többnyire itt lent, velünk van, ebben a világban, amely az adott elemekből tevődik össze, és a testeknek együttese, ahogy erről

már fentebb beszéltünk. Szophia jóvoltából lett a levegőtér – mert hát még levegőnk sem lenne nélküle, – ami minden testi valónak puha ruházata, minden színnek megmutatója, aki meghozza az időszakokat. Ugyan mi lett volna, ha nem adta volna meg ezt a Szophia szomorúsága, mint ahogy félelme a pszükhikoszokat, mint ahogy megtérése magát a Demiurgoszt. 3. És végül ő mindezen elemekre, testekre tüzet borított. Mivel ők maguk nem mondják el a Szophiának ezt a szenvedélyét, akkor én tárom fel ennek igenis érthető indítékait. Méltán hiheted, hogy ő a sok megrázkódtatás közepette, lázas lett.

XXIV. 1. Ha ilyeneket találnak ki az Istenről illetve az istenekről, akkor miket mondanak az emberről? Amint megalkotta a Demiurgosz a világot, tüstént hozzálátott az ember formálásához. Anyagául – mint ők állítják – nem a puszta földet vette – mert mi csupán ezt a földet ismerjük el annak anyagául, bár az csak a későbbiekben lett puszta, mert míg a vizek nem voltak szétválasztva, a képlékeny sárból nem száradt fel – hanem az anyag láthatatlan testéből valót, vagyis a filozófiai anyagot, amely folyékony és képlékeny volt; de hogy honnét volt, én inkább erről szeretnék hallani, mivel ez sohasem létezett. Ha ez minőségét tekintve valami folyadék révén volt alakítható és formálható, és mivel minden folyadék a Szophia sírásából forrászik, így azt kell hinnünk, hogy ez a sár voltaképpen Szophia váladékából és csipáiból lett, mert a könnynek ez lenne az üledéke, mint ahogyan a vizek aljának üledéke a sár. Ebből formálta meg a Demiurgosz az embert, és lehetővé tette (vö: Tér 2, 7). Így lett az ember földből és pszükhikosz elemből való, kit képére és hasonlatosságára alkotott (vö: Ter 1, 26). Aki voltaképpen négyszeresen is összetett, a földből való embert ugyanis képmásnak tartják, vagyis anyagainak, míg a hasonlatosság szerinti a pszükhikosz, mivel maga a Demiurgosz is az. 3. Ezzel már kettőt ismersz is. A földből való ember aztán valamiféle testi takarót kapott, erre utal az a bizonyos bőrtunika (vö: Tér 3, 21), és ez tette lehetővé az érzékelést.

XXV. 1. És ami még hátra van: Akhamóthban anyjának, a Szophiának lényegéből volt valami, a szellemi magvakból valami tartalékféle, ami aztán Akhamóth fiában őriztetett, de az erről mitsem tudott. Megtanulhatod itt, hogy hogyan kell előrelátóan, de rejtekbe eldugni valakit! Ezt a magot ugyanis ő azért őrizte, rejtegette, hogy amikor majd a Demiurgosz saját lehetőségét Ádámnak átadja, akkor azzal együtt ezt a szellemi magot is a léleken mint valami kanálison át a földi emberbe juttassa. És ez később magzati állapotot vett fel az anyagi testben, úgy mintha anyaméhbe jutott volna; vele a jövőben érkező tökéletes igék felvételére alkalmas befogadót biztosított. 3. Ilyenképp tehát amikor a Demiurgosz lelkének dugványát Adámba átbujtatta, lehetőségbe zárva ott rejtőzött a szellemi ember, vele az is testbe költözött; de a Demiurgosz mitsem tudott anyjának magvárói, mint ahogyan magáról az anyjáról sem. Erről a magról mondják, hogy ez lenne az Egyház, a magasságbeli Egyháznak tükörképe, az Ember eredete, így ezt, a szellemet Akhamóthtól valónak mondják, a pszükhikosz valóságát meg Demiurgosztól valónak, az arkhé lényegéből valónak a földi valóságot, és annak testéből pedig az anyagot.

Magad előtt láthatod az új, a négyszeresen is összetett Geriont.

XXVI. 1. Az egyes összetevők jövőjét pedig ebben határozzák meg: a testi rész, amit baloldalinak mondanak, menthetetlenül elpusztul; a pszükhilosz rész, amit jobboldalinak mondanak – sorsa bizonytalan, mert az anyagi és a szellemi között ingadozik, majd ahhoz fog tartozni, amelyhez végsősoron közelít; végül pedig a szellemi, amelyet azért engedtek le, hogy a pszükhikosszal együttműködjön, hogy azt a tanulásban segítse, és ha lehet, visszafordítsa. 2. A pszükhikoszoknak szüksége van az érzékhez kötött szabályokra. Ismernie kell a világ alakulását, és ezért jelent meg a világban a Szótér, vagyis a pszükhikoszok üdvösségére. Őt is a különböző elemekből való összetettségével visszataszító óriássá teszik, azt állítják, hogy ezen természetek legjavát öltötte magára, amelyeknek teljes épségét akarta visszaállítani (vö: Rom 11, 16), így ő felvett valami szellemit Akhamóthtól, valami pszükhikoszt a Demiurgosztól, a Krisztust, amit ekkor öltött magára, aztán még valami testi elemet is felvett, amely pszükhikosz természetű, csodálatos, értelemmel ki nem fejezhető találmány, azért volt, hogy a művét megvalósíthassa, hogy vele a boldogtalanok alárendeltségében lehessen, hogy kapcsolatot teremthessen, hogy láthassák, hogy érinthessék és meg is halhasson. Anyagi természet viszont semmiképpen sem volt benne, mivel ez a megváltásra alkalmatlan. Mintha órá másoknak lett volna szüksége, nem pedig azoknak, akik valóban rászorulnak az üdvösségre. Mindezt pedig azért tanítják így, hogy a mi testünk öltözetét távol tartsák Krisztustól, és ezzel az üdvösség reményétől is megfosszák.

XXVII. 1. Térjünk most vissza Krisztushoz, akibe annyiféle elképzelés szerint zárják bele Jézust, ahányféleképpen a szellemi és a pszükhikosz lehelés útján egyesülhet, magam sem tudom, miféle masszákat gyúrnak ők össze isteneikből és az emberekből. A Demiurgosznak is megvan a maga Krisztusa, saját természetes fia, aki pszükhikosz, tőle származott, őt hirdették a próféták. Ez utóbbi állításukkal kapcsolatban is annyi nehézséget idéznek elő, például ők azt mondják, hogy „szűz által jött a világra”, és nem „szűztől”. Merthogy ő a szűzbe küldetett le, és úgy jött el, hogy rajta keresztülment, nem pedig megszületett, tehát általa és nem tőle jött, ezért az nem is anyja, hanem csak útvonala. Erre a Krisztusra szállt le később, a keresztség misztériumában Jézus galamb képében (vö: Mt 3, 16). De Krisztusban azelőtt is megvolt az Akhamóthtól való szellemi mag, nyilván azért, hogy ez a tészta meg ne romoljon. A legfőbb tetrász mintájára ő négyféle elemből tevődött össze: az Akhamóthtól való szellemiből, a Demiurgosztól való pszükhikoszból, az el nem beszélhető testiből, és a Szóitéitől való elemből, ez utóbbit még „galamb-szerintinek” is mondják. Krisztusban a Szótér megmaradt szenvedésmentesnek, sebezhetetlennek, és megragadhatatlannak, mert amikor elérkezett elfogatásának ideje, ez otthagya őt, mégpedig Pilátus kihallgatásakor. 3. De az anyától való sem tűrhette az erőszakot, éppúgy nem lehetett elfogni, hiszen még maga a Demiurgosz sem ragadhatta meg. Szenvedett viszont a pszükhikosz és a testi Krisztus, benne követte a magasságbeli mintáját: amint egykor ő, hogy Akhamóthnak formát adjon – a lényeg alakját, de nem a természetét – feszítette a keresztre, vagyis a Horoszra.

Így visznek vissza mindent saját képzelgéseikre, amint ők is csak képzelt keresztények.

XXVIII. 1. A Demiurgosz mindvégig megmaradt tudatlanságban, mégis valamit meghirdetett a próféták által, éppen ő, aki még saját műveit sem értette meg. Magát a prófétai örökséget is felosztják: van ami Akhamóthtól való, van ami a magból való, és van ami Demiurgosztól való. Amikor pedig Krisztusnak tudomására jutott, hogy a Szótér érkezik, amennyire az erejéből telt, örvendezésben tüstént ebbe sietett – ezt jelenítette meg az evangéliumi százados (vö: Mt 8, 8 k) – majd mindenről felvilágosítást kapott tőle, mert megismertette vele reményét, hogy vissza kell térnie anyja helyére. 2. Így már biztosnak érezte magát, annak a világnak sorsával törődött, de legfőképpen azzal, hogy az Egyházat támogassa minden arra alkalmas időben.

XXIX. 1. Most pedig összefoglalnám azokat a szétszórtan megtalálható állításokat, amelyeket az egész emberi nem létéről hirdetnek. Legősibbnek a hármast lényeket egyesítő természetet tartják, amelyet Adámnak tulajdonítanak, majd a többi nemzetséget a jellegzetességeknek megfelelően felosztják, és minden adandó alkalmat megragadnak arra, hogy kezdve Ádám leszármazottjától rámutassanak erre a megosztottságra, hogy a különböző tulajdonságokat a három csoportba besorolják. 2. Ennek értelmében Kain Ábel és Szeth tekinthető valamiképpen az emberiség forrásainak, tőlük indul a természetek és jellemvonások eltéréseinek megmutatkozása: az üdvösségre képtelen földből való Kainra megy vissza, a pszükhikosz, amely reménye szerint megmenekülhet, Ábelben mutatható fel, Szeth az eredete a szelleminek, amely a biztos üdvösségre rendelt. De túl ezen a pszükhikoszt is, kettős jellege folytán, ismét csak megosztják: jók vagy rosszak, anyaghoz való kötődésük révén Káintól való, míg a lélek szerint Ábeltől. 3. A szellemiek pedig Szethből vannak, de mindehhez hozzáteszik, hogy ez a bemutatás nem a lényeket tükrözi, hanem a kegyelmet ábrázolja, mert amit Akhamóth a magasságokról a jó lelkekbe árasztott, azt ilyen formában rögzítették a pszükhikoszok. A földből való fajtája, vagyis a rossz lelkek, pedig sohasem fogják megérteni az üdvösséget adó dolgokat. A természet alapadottságai megváltoztathatatlanok és átformálhatatlanok. Ilyenképpen tehát az elvetett csöppnyi és apró szellemi mag nevelő hatására növekedett a hit, egészen kifejlődhetett – mint már erről a fentiekben is szólottunk – és az ilyen lelkek a többi fölé kerültek, és anélkül, hogy tudna róla, a Demiurgosz nagyra teszi őket. Közülük választja ki a királyokat, a prófétákat és a papokat. Ezért az ilyen lelkek még ma is varázsigéik révén – feltéve, ha az sikerül nekik – a teljes és tökéletes tudást megszerezhetik, és ennek birtokában eljuthatnak a természetük szerinti szellemi állapotra, a biztos üdvösségre, vagyis oda, ami nekik mindenképpen biztosítva is volt.

XXX. 1. Ennélfogva nem is gondolnak arra, hogy szükségük lenne valamiféle jótettekre is, hogy alkalmazkodniuk kellene valamilyen szabályzathoz, a vértanúság elkerülhetetlenségét komolytalanságnak veszik, tetszésük szerint kitalált magyarázatot adnak rá. Mert az ilyenfajta

szabályzatok a pszükhikosz mag számára adattak, hogy az üdvösséget — mivel azt nem megkülönböztetett helyzetünknel fogva birtokoljuk — cselekedeteink értéke szerint megszerezhessük. Ők minket, akik ilyen magnak számítunk, merthogy tudásunk is tökéletlen, mivel nem ismerjük Philéoszt, elvetélteknek tartanak, olyasvalaminek mint amilyen az ő anyjuk. 2. És jaj nekünk, ha a szabályzat igáját valamiben is leráznánk, ha a megszentelődés és az igazságosság tetteiben lanyhának bizonyulnánk, ha valamikor is hajlanánk a hittagadásra, főként persze az e világ hatalmasságai előtt, a kormányzók bíróságain. 3. Ők viszont szabadoknak tartják magukat, ezért az élet szenvedéseitől és a bűnök elkövetésétől mentesek. Akhmóth ebben ugyancsak elkényeztette őket, mert ő maga is bűnei révén jutott előbbre. De a tiszteletreméltó magasságbeli aeonpárok örömeire előírás számukra, hogy az ő életüket átalméldják, no meg gyakorolják is az együthálás egyesítő misztériumát, értsd rajta a nőkkal való szeretkezést; különben az, aki még nem szeretkezett, aki még nem hált nőssel, az csak valami torz formában és nem hiteles alakjában birtokolhatja az igazságot. Hogy mit tehetnek – kiket ugyan közöttük és láthatunk – a heréitek...?

XXXI. Hátra van még, hogy a végső dolgokról, a jutalmak kiosztásáról is mondjunk valamit. Akhamóth a magából kibocsátott szertehullott magvakat mindenünnen elkezdte csűrébe begyűjteni, onnét a malomba viszik, liszté őrlik, és mindet bezsákolják az üdvösség téstájához, így tehát fenyegetően közel van a végpusztulás. Először is Akhamóth, aki eddig a közbülső térségben volt, erről a másodrangú terepről feljebb kerül, visszajut a Plérómába, és ott rögvest magához öleli őt az a mutatványos bohóc Szótér, merthogy ő a vőlegénye, ketten egy újabb házasságot hoznak létre, ők egyébként az az írásban levő Jegyesek, (vö: Mt 25, 6), a Pléróma pedig a nászágy. Azt is hiheted, hogy amikor az egyik helyről a másikba átköltözik, ott is érvényesek lesznek a Julia-törvények. 2. A Demiurgosz pedig mint valami színházat elhagyja az ég Hebdomáját, és ő is magasabb helyre költözik, anyjának megüresedett színházába. Ott már végre megtud róla valamit, de még ekkor sem láthatja őt. És ha ez így van, akkor meglehet, hogy ő inkább azt szeretné, ha soha semmit se tudna róla.

XXXII 1. Az emberi nem végső sorsa pedig a következő lesz: A földből való és az anyagi teljes egészében megsemmisül, mert minden test olyan, mint a fűszál (Ézs 40, 6). Szerintük a lélek is halandó, ha az nem jut el a hit révén az üdvösségre. De az igazak lelkei, vagyis hát a miénk, átvitetnek a Demiurgosz közelébe, a közbülső világ óvóhelyére. Köszönjük meg, és legyünk csak elégedettek azzal, hogy együtt lehetünk Istenünkkel, merthogy mi mind egyaránt pszükhikoszok vagyunk, a Pléróma palotájába csak azok juthatnak be, akiket a valentiniánusok szellemieknek ítélnak. 2. Ott ők az első pillanatban kivetkeznek emberségükből, vagyis belső természetüket lemeztelenítik; kivetkezni annyit jelent, hogy leteszik azt a lelket, amelybe öltözöttek idelent mutatkoztak, és visszaadják a Demiurgosznak azt, amit tőle kölcsön vettek. Szellemi mivoltukban tökéletesen értelmesek lesznek, már nem alávetettjei a foghatóságnak és a láthatóságnak,

hanem láthatatlanul visszajutnak a Plérómába. Csakis titokban, ha ez így van. 3. És a továbbiakban? Angyalok mellé osztják őket, a Szótér kísérői közé. Gondolhatnád, hogy azoknak fiai lesznek! De egyik sem lesz az. Talán a szolgálók? Még ez sem. Esetleg képmásaik? Meglehet, hogy ez is. Mi hát akkor, ha nem szégyen kimondani? A menyasszonyaik. Talán a szabin nők elrablását játsszák el egymás között. Ez lesz a szellemiek bére, ez lesz a hívek jutalma! 4. Valóban mesébe illő, merthogy egy Marcus vagy Gaius, akik ebben a testben még szakállasok voltak, lelkükben pedig szigorú férjek, atyák, nagyapák, sőt dédapák, de mindenképpen férfiak, ám ott, a Pléróma nászágyán, az angyaloktól... – elhallgatva már kimondottam, – meglehet az is, hogy még szülnek is valamiféle Aeon-Oneszimoszt. De hogy ezt a nászt a ceremóniákhoz illően lebonyolítsák, úgy gondolom, ott a legyezők és a fáklák helyett majd csak fellobban az titkos tűz, ami ezt az egész mindenséget elemésztí, elhamvasztja, hogy végre mind semmivé legyen, a mítosz valóban véget érhesen. 5. Jaj, nehogy szentségtörő legyek, mikor ekkora misztériumot gúnyolódva kifecsegek. Tartanom kellene Akhamóth rosszallásától, bár ő úgy döntött, hogy még saját fia se ismerje őt, továbbá Philétosz haragjától vagy Fortunata bosszújától. De én csak a Demiurgosz emberkéje vagyok, halálom után nekem oda kell visszajutnom, ahol egyáltalán nem nőülnek és házasodnak (vő. Mt 22, 30), ahol inkább felöltöznek (vő. 2 Kor 5, 2-5) mintsem levetkőznek, ahol nem tagadhatom meg nememet, és ha az angyalok közé számítanak is, de nem leszek se fiú angyal vagy lány angyal, egyáltalán semmi olyasmit nem tesznek velem, elfogadnak, aki voltam: férfinak.

XXXIII. 1. Most, hogy ennek a szép komédiának az utolsó felvonásán is túljutottam, szeretném megemlíteni még azokat a módosításokat is, amelyekkel átdolgozta az egyes részleteket Ptolemaiosz. Eddig nem hoztam szóba, mert nem akartam a felépítést megbontani, olvasóm figyelmét közbevetéseimmel elterelni, így mind ez ideig nem adtam neki helyet. Mert náluk egyes tanítványok nagyobbak mesterüknél (vő. Mt 10, 24). Így vannak, akik Bűthoszukat kétszer is megházasítják, előbb a Gondolattal, utána meg az Akarattal. 2. Egyedül a Gondolat nem elég, mivel ez nem képes semmit sem a világra hozni. A kettőtől, a kettőjükkal eltöltött közös nász után, egészen könnyen születhet meg a Monogenész és az Igazság, az Akarat képmására a férfi, vagyis a Monogenész. Micsoda erő van az Akaratban! A Gondolatnak erőt ad ahhoz, hogy valamit létre-hozzon, és még arra is képes, hogy egy férfit adjon.

XXXIV. 1. Mások ennél szemérmesebbek, nem feledkeznek meg az istenségnek kijárt tiszteletről, ezért még attól az egy házasságtól is megfosztják, mert azt tanítják, hogy a Bűthosznak nincs is neme, ezért istenségről beszélnek és nem istenről, vagyis semleges formában fejezik ki őt. 2. Megint mások ennek éppen az ellenkezőjét állítják, egyszerre hím és nőneműnek mondják, nehogy Fenestella azt gondolja, hogy ilyen csak Lunában létezhet.

XXXV. 1. Akadnak még olyanok is közöttük, akik nem Büthosznak tulajdonítják a kezdetet, őt valami alacsonyabb rangúnak gondolják. Azt tanítják, hogy az Ogdoad mindent megelőz, de ez a Tetrádból ered, és emellett még más személyekből is áll. Ezek az első helyre a Proarkhé teszik, a másodikra az Anennoéoszt, a harmadikra az Arrhéoszt, a negyedikre az Aoratoszt. 2. Azután a Proarkhétól az Arkhé származott az első és ötödik helyre, Anennoéosztól az Akataléposz származott a második és hatodik helyre. Arrhéosztól az Anonomasztosz a harmadik és hetedik helyre, Láthatatlantól az Agennéoszt a negyedik és nyolcadik helyre. Ez a megosztás úgy értendő, hogy osztódással mindegyik két helyre születik. A magam részéről, szeretnék inkább nem is tudni róluk, mint ezeket tanulni. Ugyan mi helytállót taníthat az, aminek még az indítása is ennyire torz!

XXXVI. 1. Mennyivel különbek azok, akik ezekbe a mihasznaságokba beleunva nem akarnak már aeonokat aeonoktól származtatni, s velük Gemoniae lépcsősorát felállítani — hanem inkább leejtik azt a bizonyos kendőt — ahogy ezt mondani szokás — és a Propatértól és Ennoiától származó nyolcas fogatot elindítják az ügetőpályán. A futam alakulását jelzik a nevek, 2. amit így állítanak fel: amikor arra gondolt, hogy létrehozson valamit, ezt nevezzük Atyának, amikor már létrehozta, mert az valóban megtörtént, ezért Igazságnak hívjuk, amikor magát akarta megismerni, így Embernek nevezzük, és mikor létrehozásukat megelőzően mindazt figyelembe vesszük, amire csak gondolt, akkor Egyháznak hívjuk. Mikor az ember kiejtette az Igét — ez az Egyszülött Fiú — az Igéhez hozzájárult az Élet, és velük zárul le az első Ogdoad; de már itt ez is elég unalmas!

XXXVII. 1. Hallgass meg még egy másik, elmésen kitalált mítoszt, melyet az egyik igencsak híres mesterük a maga főpapi tekintélyével állított fel: „Mindent megelőzően volt a Proarkhé — tanítja — aki elgondolhatatlan és elmondhatatlan, akit én a Monotész névvel jelölök. Vele volt egy másik erő is, akit én Henotésznek nevezek. 2. A Monotész és a Henotész — ezek más névvel: Egyetlenség és Egység mivelhogy ők voltaképpen egy, létrehozzák és nem létrehozták, akit a Monad szóval jelölünk, és emellett ott található a vele egylényegű erő, akit mi Egyesülésnek hívunk. És ezek az erők, az Egyetlenség és Egység, az Egyetlenség és Egyesülés származtatják a többi aeont. Ó micsoda nagy eltérések! Ahogy egymástól különbözik az Egyesülés és Egyetlenség, az Egység és Egyedülvalóság, — mert amit te ezekkel kifejezel, az voltaképpen ugyanaz.

XXXVIII. 1. Ennél emberségesebb Secundus azzal, hogy mindezt rövidebben mondja el. Az Ogdoádot két Tetrászra bontja fel, baloldalira és jobboldalira, fényben levőre és sötétben levőre, és nem az aeonoktól akarja származtatni azt, ami bomlaszt és hibás, hanem azoknak

gyümölcsiből eredezteti, bár ezek azoknak a lényegéből vannak.

XXXIX. 1. Magával az Úr Jézussal kapcsolatban is megannyi különböztetéseket tesznek. Vannak, akik „minden aeon virágának” tartják; vannak akik szerint annak a tíznek műve ő, akik az Igétől és az Élettől származtak, ezért találkozhatott benne a két megnevezés: Ige és Élet; vannak akik úgy gondolják, hogy inkább attól a tizenkettőtől való, akik az Embernek és Egyháznak szülöttei, ennek következtében a nagyapjáról kapta az Emberfia nevet; vannak, akik azt erőltetik, hogy Krisztustól és a Szentlélektől való, ezek előrelátóan a mindenség megszilárdítása érdekében hozták létre őt, így lett az atyai név örököse. De akadnak még olyanok is, akik azt képzelik, hogy nem másért nevezik Emberfiának, mint azért, mert magát az Atyát kell Embernek nevezni, nevének nagy misztériuma folytán, mint tanítják. Ugyan mit is remélhetnél egy olyan istenbe vetett hittől, akinek fogalmához te magad is hozzátartozol?! Hát ilyenféle kiagyalt eszmék burjánognak közöttünk az Anya magvának kiáradása folytán, és ott burjánognak most is a gnosztikusok vadonában.

Forrás: <http://www.church-bg.eu/blog/a-valentianusok-ellen/>